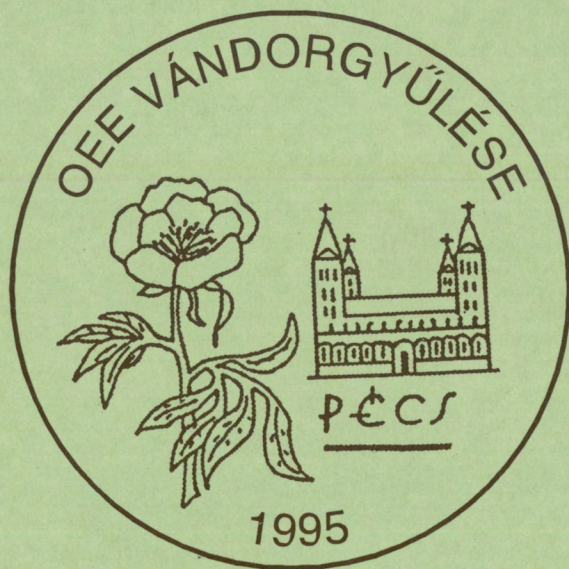

ERDÉSZSZEMMEL BARANYÁRÓL

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2024

ERDÉSZSZEMMEL BARANYÁRÓL

írta: Tóth Aladár

Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár	
Lejtári szám:	2651/L2024.
Csoport szám:	IV.
Lejtári jelzet:	26/0

Pécs
1995

ERDÉSZSZEMMEL BARANYÁRÓL

Általános leírás

Baranya megye a Dunántúl délkeleti sarkában a Duna és a Dráva szögletében fekszik. Északon a somogyi Zselic és a Tolnai-Domság, keleten a Duna és a Nagyalföld, délen a Dráva és Szlavónia, nyugaton pedig a Belső-Somogy erdős síksága határolja.

A megye északi része hegyes-dombos, a déli főleg lapályos, sok változatossággal. Három kis hegységrendszer van a megyében: a Mecsek, a Villányi hegység és a Baranyavári hegyek. Mindhárom kelet-nyugati irányú. A megye közepén található a Mecsek fő vonulata, amely három részből áll: Nyugati Mecsek, Jakabhegy 602 m; a Középső Mecsek: Misina 531 m, a Tubes 612 m; és a Keleti Mecsek: Dobogó 549 m, a Hármashegy 604 m és a Zengő 682 m magas csúcsokkal. A Mecsekhez nyugaton a Zselic egy része (Sasrét-Alsókövesd), északon a Hegyhát és a Völgyesség (Sásd-Kisvaszar), keleten a Véménd-Geresdi-Domság, délen a Mecsekalja és a Baranyai-Domság csatlakozik. A Siklósi síkságból szigetként emelkedik ki a Tenkes 409 m, a Feketehegy 341 és a Nagyharsányi hegy vagy Szársomlyó 442 m magas csúcsokkal. A Baranyavári hegyek a jelenlegi országhatártól délre Pélmonostortól Vörösmartig húzódnak. Legmagasabb csúcsa a Kötető, 243 m.

A Mohácsi Síkság Villánytól a Dunáig terjed, és a Nagyalföldhöz tartozik. Ez a vidék Baranya legtermékenyebb része. Mohácstól délre a Duna mentén helyezkedik el az ártéren a Bédai erdőtest. A megye határa átnyúlik a Dunán a Mohácsi szigetre. Itt van a Karapancsai-erdő. A Duna melletti ártéri erdők Bajához tartoznak.

A Dráva völgye vagy Drávamellék nyugati része a híres Ormánság, amely nemcsak földrajzi, hanem néprajzi egység is. A megye nyugati részén az Ormánság és a Zselic között

helyezkedik el Szigetvár és környéke, szép sík vidék, a gyönyörű Szentegáti erdővel.

A Mecsek vízválasztó is egyben. A Nyugati- és Középső Mecsek északi oldalának patakjai a Baranya csatornán, a Keleti Mecsek vízei a Völgysegi patakon keresztül a Kaposon majd a Sión át érik el a Dunát. A déli oldalon a Gyöngyösök, Almáspatak, Bükkösdi víz, Okor, Pécsi víz a Fekete vízzé egyesülve ömlik a Drávába.

A Pécsvárad-Szederkény-Villányi völgy vízzeit a múlt században szabályozott Karasica gyűjti össze, amely a határon túl, Kis-Kőszegnél ömlik a Dunába. A Mohácstól északra lévő területek vízzeit a Csele patak gyűjti össze és viszi a Dunába.

Természetes tavak alig vannak Baranyában. Legnagyobb vízfelület a mesterséges Orfűi tavak. Szép halastó-rendszerek vannak Sumony, Bikal térségében és a Karasica völgyében. A Mecsek forrásokban gazdag vidék. A három legnagyobb karsztforrás a Vízfő, a Tettye és a Kőlyuk, amelyek vízgyűjtője a Középső-Mecsekben van. A Tettye forrás víze teljes egészében a városi vízvezetékét táplálja.

Földtani felépítés

A különböző földtani korokban lejátszódó folyamatokat és eseményeket nehéz lenne időrendben ismertetni. A változások gyakoriak voltak, hol kiemelkedett, hol süllyedt vagy gyűrődött a felszín. A trópusi éghajlat alatt hatalmas fa-tömegek képződtek, amelyek időnként a mozgások hatására a föld alá kerültek és széntelepek keletkeztek. A tenger többször is elöntötte. Vulkáni működés is előfordult.

A jelenlegi felszín közeteit és előfordulási helyeit csak röviden ismertetem. A Mecsek is a variszkuszi röghegység tagja. Az eredeti gránit már rég lepusztult, jelenleg a Geresdlak-Morányi dombokon bukkant ki a felszínre. A Mecsek fő alkotó kőzete a triász kori mészkő. A különböző korokban keletkezett mészkövek nagy változatosságot mutatnak, a kemény félmárványtól a puha fehér mészkőig

minden megtalálható. A legfiatalabb a Havi-hegyi mészkő, amelyen a kagylók jól látszanak. Napjainkban is keletkezik az édesvízi mésztufa, vagy travertino, amely a szénsavat vesztett vízből rakódik le a meder falára. Ilyenek a Tettye, a Melegmány vagy a Pásztorkút mésztufa lépcsői.

A Jakabhegyen megtalálható a permii vörös homokkő, amelyen savanyú talaj keletkezett. A Keleti-Mecsekben vulkáni tevékenység is volt, így keletkezett a komlói andezit és a kövestetői fonolit. A megye északi részein gyakori a lösz. A talajok zöme meszes, a savanyú részek foltokban fordulnak csak elő. Ezeket a növényzet jól mutatja, pl.: Pécsbányán, Zengővárkonyban a szelidgesztenyések.

Éghajlat

Baranya éghajlata mérsékelt, kellemes, sok napsütéssel és csapadékkal. A három nagy éghajlati hatás: az óceáni (atlanti), a földközi-tengeri (mediterrán) és a szárazföldi (kontinentális) egybefonódva jelentkeznek és állandó harcban állnak egymással a Mecsek felett.

Az óceáni hatás felhőzete csökkenti a napsütést, és a júniusi medárdi esőket hozza. A mediterrán hatásra napfényes a nyár és csapadékos az ősz. A szárazföldi hatásra hideg a tél és forró a nyár. A nyári aszályokat az afrikai eredetű száraz levegő okozza, ilyenkor a szaharai sárgás-rózsaszínű finom homokot is áthozza a szél.

Az évi középhőmérséklet 10°C . Itt mérték az országban a rekord meleget, 42°C -ot 1950-ben. A leghidegebb 1942-ben -30°C körül volt. A napsütéses órák száma kétezer felett van. Az évi csapadék összege 700 mm körül mozog, de a Mecseken meghaladja a 800 mm-t is.

Nagy különbség van a hegyek déli és északi oldalainak éghajlata között. A déli oldalakon érvényesülnek hazánkban legjobban a szubmediterrán vonások. A déli oldal éghajlata az olasz síkságéhoz hasonló (a füge több fajtája jól terem),

az északi oldalak klímája pedig a magasabb hegyek éghajlatára emlékeztet (zengői bükkösök).

Sajnos sok a szélsőséges elem is: a májusi (késői) és a szeptemberi (korai) fagyok, a nyári jégverések, a felhőszakadások, zivatarok rengeteg kárt okoznak a növényzetben. Hiába virágzik minden korán, ha a májusi fagyok és a váratlan jégesők aratnak.

A csapadék eloszlása sem igazán kedvező: a kora nyári (május - júniusi) és az őszi (szeptember - októberi) csúcsokkal jelentkezik, és legtöbbször nem csendes eső, hanem felhőszakadás, zivatar formájában. (1970 körül májusban a Keleti-Mecsekben 24 óra alatt 117 mm eső esett három hullámban.) A Mecsek és környéke egy igazi kiszámíthatatlan zivatargóc.

A téli csapadék formája is jellegzetes: a síkságon és a déli oldalakon eső, esetleg havaseső esik, a magasabb és az északi részeken viszont havazik. A hó sajnos ritkán esik fagyott földre, ezért hamar elolvad. Sokszor észre sem veszik Pécsen, hogy a Mecseken síelésre alkalmas hó esett. Gyakori a zúzmara és a köd is.

Történet

A megye változatos felszíne, termékeny földje, kellemes, kiegyenlített, meleg éghajlata miatt a történelmi korokban állandó lakott hely volt. A kőkorszaki ember még mammutra és barlangi medvére vadászott Baranyában. Az ie. III. évezredben a kő és a rézkor határán a zengővárkonyi leletek szerint már földművelő és állattenyésztő nép lakta a vidéket állandó településeken.

Az ie. I. évezred körül, a korai vaskorban jelentek meg nyugatról az illírek, akik fejlett gazdálkodást folytattak. Őket a kelták szorították ki. Időszámításunk kezdetére Dunántúl Pannónia néven római uralom alá került. A tartomány székhelye Aquincum (Óbuda) lett. A rómaiak kiépítették a hadiutakat az őrtornyokkal együtt, és megkezdődött a békés hódítás. Kereskedők és katonák családotól telepedtek le

Pannóniában. Terjedt a római életforma és a civilizáció. A III. század végén az ismétlődő barbár betörések miatt a tartomány polgári székhelyét áthelyezték Aquincum-ból Pécsre, Sopianae-ba. A katonai központ továbbra is Aquincum maradt. Erre az időszakra esik a kereszténység megjelenése Baranyában és ekkor kezdték el építeni az ókeresztény sírkamrákat.

A római birodalom bukása után a népvándorlás korában sok nép fordult meg vidékünkön. A hunok, gótok, gepidák és longobárdok után 568-ban az avarok kezére került Kárpát-medence földje. Két és fél évszázadon át erős birodalmat tartottak fenn. Az avar harcias, lovas pásztornép volt. A legújabb kutatások szerint elődeinknek is tekinthetjük őket. Baranyát, mert határvidék is volt, sűrűn benépesítették. A településeik 3-5 km-re voltak egymástól a dombok és patakok melletti jó legelők között. A feltárt sírleletek szerint a fémművességük magas technikai és művészi színvonalról tanúskodik. A harcosokat a lovukkal együtt temették el. Az avarok részben a nekik fizetett adókból, illetve a zsákmányból hatalmas kincseket halmoztak fel. Gazdagságuk és harciaságuk útjában volt a frank birodalom terjeszkedésének. Nagy Károly 781-796 között több hadjáratban leverte az avarokat és a kincsüket elrabolta.

A magyar törzsek 896-ban vették birtokukba a Kárpát-medencét. Az avarok a magyarokat felszabadítóknak tekintették és kettős honfoglalás történt. A Kárpát-medencébe bejövő magyarok a frankok által leigázott avarokkal olvadtak össze. A székelyek egyes források szerint az avarok utódai. Más szerzők a magyar kalandozások célját az elhurcolt avar kincsek visszaszerzésével magyarázzák.

Baranyát Anonymus szerint Ete vezér szállta meg. Sok falu viseli a honfoglaló magyar hősök nevét: Árpád, Szabolcs, Hetény, Várkony, Gyula, Baksa, Ócsárd. A honfoglalást követő nagyon mozgalmas évszázad után Szent István megalapította a Pécsi Püspökséget.

II. András uralkodása alatt Baranyában vonultak át a keresztes hadak a Szentföldre. Az 1241. évi tatárjárás a

vármegye népét majdnem teljesen kipusztította. Zsigmond királyt 1401-ben a felkelt főúrak egy ideig a siklósi várban tartották fogva. A hagyomány szerint sikerült elmenekülnie és Szentkirály faluban a patakban mosó asszonyok egy teknőben rejtették el. Hálából a király a falu összes családjának nemességét adományozott és a falu neve Szabadszentkirály lett.

Az egyre fenyegetőbb török veszélyt a nemzet nem tudta elhárítani. Szulejmán már rég készült a nagy hadjáratra nyugat felé. 1521-ben elesik Sabác, Nándorfehérvár, Zimony, Titel, a déli határvárosok. A szultán követeket küld Budára: békét ajánl a magyar királynak, ha seregét engedi átvonulni Horvátországon a Habsburg országok elleni támadásra. II. Lajos ezt megtagadta, és megindult a Magyarországra nézve végzetes támadás.

1526. aug. 20-án a török sereg a magyarok tétlenségét kihasználva akadálytalanul kelt át Eszéknél a Dráva ősi hídján és augusztus 29-én délután a mohácsi síkon másfélórás csatában szétverte a magyar sereget. A 15 ezer elesett hőst a siklósi vár úrnője, Perényi Imre özvegye, Kanizsai Dorottya temettette el. A csatában eltűnt II. Lajos, a fiatal, mindössze húsz éves magyar király is. Holttestét október 19-én találták meg a Csele patak partján elhantolva, majd Székesfehérváron temették el. Egyesek szerint a Csele patakba veszett, mások szerint megölték. A néphit szerint a dunaszekcsői várhegygel szemben a Duna partján lévő kápolnát - amelynek romjai ma is látszanak - arra a helyre építették, ahol a királyt megölték, és ahonnan csak később vitték a Csele patakhoz...

A csata utáni napokban a törökök végigrabolták Baranyát és az ország középső részét, majd sietve elmentek, mert maguk sem hitték, hogy Mohácsnál az egész magyar haderőt verték szét és győzelmükkel megnyílt az út Magyarország felé. A törökök sem tudták, hogy meghalt a király is. Csak két évtized után tért vissza a török meghódítani az országot, miután meggyőződött, hogy a nemzet képtelen a katonai ellenállásra.

A török uralom alatt falvak egész sora néptelenedik el, lakóit rabságra viszik. A török saját emberein kívül délszlávokat is betelepített, majd megkezdte Baranyában a török közigazgatás kiépítését.

Szigetvárt 1566-ban Zrínyi Miklós már nem tudta megvédeni. Elesett a híres vár. A hősök utolsó csepp vérükig védték. Még a győzelem előtt meghalt II. Szulejmán szultán is, akinek most állított emlékművet egykori táboruk helyén a török állam.

A költő Zrínyi Miklós 1664 elején felgyűjtja a híres eszéki hidat, a törökök fő felvonulási útján, de a bécsi udvar nem támogatta az ország felszabadítására tett kísérleteit.

A török kiűzésekor volt a nagyharsányi csata 1687 augusztus 21-én, amely a felszabadító seregek teljes győzelmével végződött. Ezt az ütközetet nevezik második mohácsi csatának. A török félhold másfél évszázada alatt Baranya lakosságának nagy része kipusztult. A megmaradt lakosság erdőkben, hegyekben, ártereken keresett menedéket és várták a szabadulást. Az elnéptelenedett falvak földjei is műveletlenek maradtak. Baranya lakossága a török hódoltság előtt 200 ezer volt, a török kiűzése utáni első összeíráskor alig lehetett 20 ezer embert találni. I. Lipót a megye földjeit a török kiverése után elajándékozta, de nem a régi tulajdonosok utódainak, hanem saját híveinek. A lakatlan birtok benépesítésére német telepeseket hoztak, ezzel a lakosság összetétele jelentősen megváltozott. A török elől a felvidékre és a nyugati országrészbe menekült magyarság egy része visszatért szülőföldjére, őket követték a kereskedők és az iparosok. A szerzetesek és egyházak is megkezdtek működésüket. A reformáció viharai elmúltak, a gazdasági élet is megindult már, amikor 1704-ben a kurucok foglalták el és sarcolták meg Baranyát, majd távozásuk után a rácok -akik a császáriakkal rokonszenveztek- rabolták végig a vidéket.

A Rákóczi szabadságharc bukása után újra indult az élet. Az új birtokosok keresik a munkaerőt és megkezdődik a tervszerű betelepítés. Így keletkezett a Karasica mentén egy

német sziget: a Schwabische Türkei, vagy ahogy magyarul mondják "Sváb Törökország". A délszláv betelepülés pedig új erővel indult meg. Mária Terézia és II.József uralkodása alatt az ipar fejlődése, az árutermelés, a kereskedelem és a polgárosodás tovább folytatódik.

A napóleoni háborúk nagy terhet rónak a megyére. 1797-ben 130 ezer mérőgabonát és 441 ökröt vetettek ki, és még 1264 újoncot is kellett állítani. A nemesi felkelés előírásai szerint a földesúr minden húsz telek után egy lovast, a jobbágyság két gyalogos katonát adott. A kisházias birtokból nyolc számított egy teleknek. A nemesi felkelők a győri csatában harcoltak. Ezen kívül a komáromi vár építéséhez 2000 munkást, Ercsibe a dunai híd létesítéséhez 500 embert kellett küldeni felszereléssel együtt. Még nagyobb teher volt azonban a csatában megsebesült francia katonák elhelyezése és gyógyítása. Nem lévén elegendő hely Pécsen, Bükkösdön és Bellyén a kastélyban, Pécsváradon a kórházban és még a környező falvakban is kellett sebesülteket elhelyezni. A megye I. Ferenc abszolutizmusa miatt sokat harcolt a jogaiért.

A szabadságharc alatt a Jellasics seregének szánt utánpótlási szekereket fogják el Oroszlónál, Percel Mór vezetésével. Az ipari fejlődés a kiegyezés után indul meg Baranyában, és az első világháborút követő szerb megszálláskor ér véget.

A szerbek 1918. november 14-én vonultak be. A határ a Mecseken húzódott: Jakabhegy - Keresztkunyhó - Árpádtető, Koszonya-Kövestető-Hármashegy vonalában. Jugoszláv kormánybiztost neveztek ki főispánnak. A szerbek a magyarországi tanácsköztársaságra hivatkozva még további megszorításokat akartak bevezetni. A tanácsköztársaság bukása után viszont tárt karokkal fogadták az ide menekülő kommunistákat. Mivel a szerbek a magyar közigazgatást nem szüntethették meg, ezért a kommunista befolyás alá került szociáldemokratáknak engedték át a vezetést, akik a megszállást meg akarták hosszabbítani, sőt kikiáltották a Baranyai Szerb Köztársaságot. A magyar nemzeti hadsereg

1921. aug. 22-én történt bevonulásával ért véget a szerb megszállás.

Trianon elvette a "baranyai háromszöget", a Baranyavári járás nagy részét: 1143 km² területtel, 33 községgel és 51321 lakossal. A Dráva határfolyó lett, megszűnt Szlavóniával a természetes kapcsolat.

1944. november 29-én bevonultak a szovjet csapatok.

1956-ban a bányászokból és egyetemistákból álló kis csoportok szembeszálltak az oroszokkal, majd a Mecsekre menekültek és feloszlottak.

Az 1960-as évektől a megyében nagy változások történtek. Megindult a vidékről a városba áramlás, új városrészek épültek a városok körül.

Közlekedés

A történelmi többezer éves út a Balkánról Baranyán keresztül vezetett és Pécsett ágazott ketté: kelet felé Budára, nyugat felé Barcsra, Szombathelyre, Sopronra át Bécsbe. A Mecsek csúcsairól nemcsak szép kilátás nyílik, hanem kiváló tájékozódási lehetőség is kínálkozik. A Tubesről tiszta időben a Badacsony, a Gulács, és a Csobánc is látható. A Mecsek déli oldaláról nagyon jól látszik a Dráva-Száva között emelkedő 953 m magas Papuk és a 288 m magas Feketehegy. Bizonyára ez a jó tájékozódás is elősegítette az ősi utak kialakulását.

Ezen ősi utak vonalán haladnak a jelenlegi főutak is. A megye legfontosabb útja a 6-os főközlekedési út, amely a mecseknádasdi dombokon felkapaszkodva a Mecsek déli lábánál halad Barcs felé. A másik kelet-nyugat irányú főút a Mohács-Barcs közötti út, amely a Dráva vonalát követi. Ez az út a jelenlegi országhatár miatt kevés forgalmat bonyolít le.

Baranyát az Alfölddel köti össze a Pécs - Mohács útvonal.

Fontosabb észak- dél irányú utak:

Szigetvár- Kaposvár (Zselicen megye át),

Szentlőrinc-Sásd,

Pécs-Mánfa-Kaposvár vagy Komló,

Pécs-Harkány- Drávaszabolcs-Donji Miholjac,
Szentlőrinc-Sellye,
Pécsvárad-Bóly-Villány.

Fontosabb hágók és átjárók a Mecseken:

Abaligeti hágó: a Nyugati-Mecsekben (a vasút
álagútban halad, felette közút van),
Remeteréti hágó: Orfű-Pécs között,
Lapis hágó: Pécs-Orfű, Komló-Orfű között (ezen
haladt a régi római út),
Árpádtetői hágó: Pécs-Kaposvár vagy Komló között,
Zobák hágó: Hosszúhetény- Szászvár vagy Komló
között.

Vasútvonalak:

Budapest-Pécs-Mohács
Pécs-Nagykanizsa,
Pécs-Bátaszék,
Pécs-Bóly-Eszék (az eszéki szárny jelenleg nem
üzemel),
Villány-Barcs,
Szentlőrinc-Sellye,
Sásd-Komló.

Megszűntek a Pécs-Harkány és a Szigetvár-Kaposvár
vonalak.

A Szigetvár-Kaposvár vonalhoz csatlakozó Almamellék-
Sásrét erdei kisvasút jelenleg is működik.

A víziutak közül jelenleg csak a Duna hajózható korlátozott
forgalommal. A Dráva folyót követő trianoni határ elválasztja
Szlavóniát Baranyától és Somogytól. Régen csak Bara-
nyában négy vasút ment át Szlavóniába és számtalan komp
is működött.

Jelenlegi határátkelőhelyek:

Barcs (Somogy megye már),
Drávaszabolcs,
Udvar (jelenleg szünetel),

Gazdaság

Baranyában évszázadokon át a növénytermesztés és az állattenyésztés volt a megélhetés alapja.

Területe művelési áganként (1992 évi adat):

szántó:	2310 km ²
kert, gyümölcsös szőlő:	87 km ²
gyep:	366 km ²
erdő:	1033 km ²
nádas és halastó:	660 km ²
összesen:	4481 km ²

A gabonaféléken kívül a cukorrépa, a dinnye, a dohány, a napraforgó és az ipari növények is jó termést adnak.

Az állatállomány a háború előttihez képest csökkent.

Jelentős a haltenyésztés a halastórendszereken.

A déli kitettségű oldalakon kitűnő szőlő és gyümölcs terem. A kiskertekben szinte mindenféle gyümölcs megterem. A gyümölcstermesztés lehetősége azonban nincs eléggé kihasználva Baranyában. Nagyüzemi gyümölcsös alig van.

Tájegységek és szőlőfajták:

Villány: kadarka, kékfrankos, oportó,

Siklós: olaszrizling, piros tramini, bánáti rizling,

Pécs: furmint, cifrandli. olaszrizling, csemegék,

Szederkény: csomolika, piros szlanka, bouvier.

Bányászat

A Mecsek legfontosabb ásványkincse a liász korbán keletkezett kőszén. Mintegy 50 szénréteget tartanak nyilván a pár cm vastagságúaktól a több méteresekekig. A bányászatot a XVIII. század végén kezdték. Három szénmedence van: a pécsi, a komlói és a hidas- szászvári. A szénbányászat sajnos leépülőben van, egyre kevesebb a

termelés, és az aknákat sorra zárják be, pedig a mecseki szén hazánk egyetlen kokszolható feteteszene.

Kőbányászat

A legősibb ágazat, a római kortól üzemel folyamatosan. Komlón andezitet bányásznak, amelyet főleg útépitésre használnak. Pécssett és a Villányi hegységben mészkövet és márványt bányásznak. Műemléki célra a Rákosvölgyben fejtik a sárga homokkövet.

Úránbányászat

A hatvanas években nyitották meg az első aknákat, és külön üzemben dúsították az ércet. Hatalmas meddő hányókat alakítottak ki a felszínen. A termelést jelenleg csökkentik.

Ipar

A régi kézműipar fejlődött évszázadokon át a mai szintre. A háború után sajnos nagyon sok családi üzemet felszámoltak, pl.: az Angster Orgonagyárat.

Híres gyárak, üzemek:

Zsolnai pocelángyár (eozin és majolikagyártás),

Pécsi Bőrgyár (európa egyik legnagyobb gyára volt,
nagy részt tengerentúli nyersbőrt dolgozott fel),

Hőerőmű,

Beremendi Cementgyár,

Téglagyárak,

Pécsi Dohánygyár,

Tejüzemek és sajtgyárak,

Sopianae Gépgyár,

Hirdi Kenderfonó,

Hosszúhetényi Fűrészüzem,

Szigetvári Konzervgyár,

Pécsi Gázművek.

A nagy ipari üzemek napjainkban részekre különülnek el, sorsuk remélhetőleg megnyugtató módon rendeződik majd.

Baranya népei

Baranya lakosságát a honfoglalás óta állandó támadások érték. A tatárjárás okozta veszteségeket még kiheverte a nemzet, de a török másfél évszázados állandó rablása és embervadászata a megye nagy részét lakatlanná tette. A Németországból történő tervszerű betelepítés mellett délről a délszláv bevándorlás is nagy méreteket öltött. Rácok (szerbek), szlovénok, horvátok, sokácok, bunyevácok vándoroltak be és telepedtek le Baranyában. A betelepültek általában hamar megszerették új hazájukat és jó magyarok lettek, csak a nyelvüket tanulták meg nehezen. A soknemzetiségű Baranyában a második világháború utáni lakosságcsere keretében hatalmas változások történtek. A német lakosság egy részét kitelepítették, majd helyükre a Felvidékről áttelepített magyarok, betelepített moldvai csángók, vagy bukovinai székelyek kerültek. Jelentős volt ezen kívül az országrészek közötti vándorlás, vagy az Erdélyből történő egyéni áttelepülés. A lakosságcsere 1949-re fejeződött be. Az ötvenes-hatvanas években a mezőgazdaság átszervezésekor megindult a megyében a városba költözés: Pécs, Komló, Siklós, Mohács, Szigetvár és a nagyobb községek felszívták az ősi falvak lakóit. Sok falu elsovadt, vagy lakatlanná vált (Gyűrűfű, Korpád). Baranya lakossága napjainkra kicserélődött és átrendeződött, a régi helyzetre már csak emlékezni lehet.

Sajnos nincs mód Baranya részletes bemutatására, ezért engedjék meg, hogy csak a legszebb tájakat ismertessük dióhéjban.

Jakabhegy

A vörös homokkőből álló hegy déli oldala meredek sziklafal, amelyen jól látszanak a tenger nyomai: Babás szerkövek, Zsongorkő. Az északi oldal lankásabb.

Az illírek építették az első földvárat. (A Sopron melletti Várhelyen szintén volt hasonló erődítményük.) Az illíreket a

kelták szorították ki, akik a földvárat megerősítették. A bronz és a vaskor határán élőkről itt sok lelet került elő az ásatások során. Az egyik legértékesebb lelet a kelta kovács által elrejtett agyagedények, amelyekből a nyers fém tömböktől a félig kész és kész eszközökig, a szerszámok is előkerültek. A sok réz sarló fejlett mezőgazdaságra és kereskedelemre utal. A kelták után az avarok is erődítménynek használták a földvárat.

1225-ben Bertalan püspök a Jakab-hegyen pálos kolostort alapított. A vidéken remetek is éltek. A török kiűzése után a kolostort újra felépítették, amelynek működését azonban II. József beszüntette, és így az újra pusztulásnak indult. A Jakabhegyen ment át a vásáros út, amelyen a kövesút megépítése előtt szekérrel közlekedtek a falvak lakói Pécsre. A két háború között erdészház épült a meglevő kis cigánytelep mellett. A pálosok két évszázados szünet után kezdtek el építeni egy új kis kolostort a régi mellé, amelyet nem sikerült befejezni, mert a pálosokat az ötvenes években elvitték. Most már két rom van a csúcson egy évszázados és egy új. A romok előtt van egy kis halastó is, a szélén öreg szelídgesztenyefák és néhány öreg lúczy- és vörösfenyő.

Az ötvenes évek végén kezdték el az urán bányászatát. Először kutatófúrásokat végeztek, majd aknákat és légaknákat nyitottak. Az erdészt és a cigányokat is leköltöztették a hegyről, és a bozót benőtte a szép romokat. Ez az állapot sem tartott sokáig, mert a katonák egy radarállomáshoz dombot építettek és a földet a romok melletti tisztáson termelték ki.

Közben változott a világ. Először csak régészeti feltárás kezdődött, majd az új romokból egy szép esőbeálló lett. Ismét lehet Szent Jakab napi búcsút tartani a romok között.

A Jakabhegy mindig titokzatos hely volt. A közelmúltig csak földút vezetett rá. A csúcs alatt vörös áfonya terem egy kis foltban. Az északi oldalon levő Szuadó völgyben lőtték az 1800-as évek elején az utolsó hiúzt a Mecseken.

Ormánság

Ősi magyar táj a Dráva és az Okor között. Nemcsak földrajzi, hanem néprajzi egység is. Földrajzilag nehéz lehatárolni, ugyanis a községek száma mindig vitatott volt. 25-50 község tartozhat ide, az egyes szerzők besorolása nagyon eltérő.

Néprajzilag - a népszokások alapján - sokkal egyszerűbb a határokat meghúzni. A helyi tráfás szólás-mondás szerint "Az Ormánság addig ér, ameddig a bikla." A bikla a jellegzetes ormánsági fehér vászon szoknya, amely térdig ér, és a hajtása le van vasalva.

A drávasztárai horvátok kivételével református magyarok lakják az Ormánságot. Külön nyelvjárást beszélnek, amely a mátrai palócok, illetve a székelyek nyelvével van rokonságban. A Dráva árterében vészelték át a történelem viharait. Sok hagyományt megőriztek, és sok régi eljárást használnak még ma is. Szinte mindent maguk állítottak elő. Az asszonyok fontak, szőttek, ruhát varrtak. A férfiak gazdálkodtak és faragtak.

Jellegzetes a tájra a talpas ház. Alap helyett talpgerendára építették. Nagy előnye, hogy a talpgerendák alá helyezett görgőkkel egyik helyről a másikra lehetett húzni, amire a Dráva áradásai miatt régen gyakran szükség volt. 1754-ben a kiscsányi templomot vontatták el új helyére. A Dráva 1920-tól természetes országhatár lett, ezért Szlavóniával a szoros kapcsolat megszűnt.

A lakosság fő foglalkozása a 18. századig a halászat, a vadászat, a gyűjtögetés és állattenyésztés volt. Hatalmas sertéskondákat hízlaltak fel a makkon. Ha az ormánsági tölgyesek makkja elfogyott, átmentek a Dráván Szlavóniába. A csikókat is a legelőkön nevelték fel.

Az Ormánság neve a két háború között leginkább az egyke szóval kapcsolódott össze és vált ismertté. Az elnevezés onnét származik, hogy az ormánsági családoknál csak egy gyermek volt. Az ok, amire hivatkoztak, a szegénység, a földhiány, a birtokok megtartása. Az egyke

következtében az őslakosság fogyott. Napjainkra az Ormán-ság lakossága lassan kicserélődik.

Gyönyörű szlavóntölgy és kőris állományai híresek.

Pécs

A város római neve Sopianae, frank neve Quinque Basilicae, latin neve Quinque Ecclesiae, német neve Fünfkirchen; azaz öttornyú, illetve öt templomú város. Azt azonban, hogy mikor és melyik öt toronyról kapta a város a nevét, homály fedi.

Első virágzását a római korban élte. A Balkánról jövő út mellett fekszik. A régi római út a Lapis mellett halad, itt van az egyik őrtorony romja is. A római város, Sopianae központja a mai főposta körül volt. Az ókeresztény temető a Dóm tér körül helyezkedett el, itt tárták fel a szép ókeresztény sírkamrákat, amelyek csak külön engedéllyel látogathatók.

Szent István alapította a koronázás évében a pécsi püspökséget. A székesegyházat Szent Péter apostolról nevezték el.

Nevezetesebb évszámok, események:

- 1046-ban Orseolo Péter királyt Pécsen temették el.
- 1064. Húsvétkor Salamon királyt Géza herceg harmadszor Pécsen koronázta meg. Ugyanebben az évben a székesegyház leégett, majd újjáépítették.
- 1242-ben a tatárjáráskor Bertalan pécsi püspök a királlyal elmenekül Horvátországon át Dalmáciába, de Pécsre már többé nem tér vissza.
- 1337-ben Nagy Lajos egyetemet alapít Vilmos pécsi püspök közreműködésével. Nagy Lajos aranyforintot is verett Pécsen.
- 1392-ben volt Horváthy János bán lázadása és kivégzése.
- 1459-1472. Janus Pannonius pécsi püspök.
- 1476-ban Mátyás király országgyűlést tart Pécsen: a portaadó helyett a füstadót szavazták meg.

- 1490. Corvin János herceg a sárvizi ütközet után a koronával Pécsre menekül.
- 1495-ben II. (Dobzse László) Pécssett 3 évi fegyverszünetet köt a törökkel.
- 1505. Szatmári György pécsi püspök elkezdti építeni a nyaralóját a Tettyén.
- 1526-ban a mohácsi csatában életveszélyesen megsebesül Móré Fülöp pécsi püspök, majd belehal sérüléseibe. 1500 lovassal vett részt a csatában.
- 1526. A török először rabolja ki és gyújtja fel a várost.
- 1541. A török támadást Athinay Simon várkapitány visszaveri.
- 1543. jún. 20. A török elfoglalja a várost.
A székesegyház altemplomát istállónak és raktárnak használják. A templomokat átalakítják dzsámikká. Fürdőket építenek.
Délszlávok betelepülése.
A török megengedte, hogy a Mindenszentek templomát a keresztények használják. Keresztény pap csak álruhában jöhetett a hódoltsági területre, mert a török vadászott a szerzetesekre. A csuhájukat elvette és a nyereg alá tette lópokróc helyett. Legtöbbet a ferences barátok jártak át álruhában, életüket kockáztatva a zágrábi egyházmegyből a török területen maradt magyar lakossághoz.
- 1664. A költő Zrínyi Miklós hadai elfoglalják a várost, kirabolják és felgyújtják, de a várat sikertelenül ostromolják.
- 1686. október 22. A város felszabadul a másfél évszázados török rabság alól.
- 1690. Pestis járvány pusztított a városban. A megszűnése után hálából épült a Havihegyi fogadalmi kápolna. A hagyomány szerint kézben vitték fel az építőanyagot.
- 1704. A kurucok, majd a rácok (szerbek) pusztítják el a várost.

- Céhek megalakulása Pécsen:
1699-ben a vargák, 1700-ban az ácsok, 1712-ben az asztalosok, 1713-ban a kádárok, 1718-ban a fazekasok, 1725-ben a magyar csizmadiák, 1750-ben a lakatosok, 1752-ben a takácsok, 1769-ben a pokrócosok, 1772-ben a kovácsok alapítanak céhet.
- 1773. Klímó György nyomdát alapít.
- 1780. jan. 21-én Mária Terézia Szabad királyi város rangra emelte a várost; a 62888 forint váltságot előre kellett kifizetni.
- 1782. Megkezdik a mecseki szén kitermelését.
- A XIX. század első fele: iparágak fejlődése. (Vasgyár, papírmalom, bőr, agyagipar, stb.)
- 1848 szeptemberében a horvát sereg vonul be,
- 1849 januárjában a császári sereg.
- 1859. A Litzke pezsgőgyár alapítása.
- 1867. Kiegyezés.
- 1867. A Zsolnay - gyár alapítása.
- 1867. Első vasút Barcs-Pécs-Mohács.
- 1882. Budapest - Pécs vasútvonal átadása.
- 1882-1891. A pécsi székesegyház átépítése.
- 1891. Megalakul a Mecsek Egyesület. 1948-ban megszüntették, de 1993-ban újraéledt.
- 1908. Zsolnay Miklós felépíttette a Francia Emlékművet a napóleoni háború 100. évfordulójára. (Az egyik közeli erdőrészletnek francia temető a népies neve.)
- 1913. Megindul a villamos közlekedés. A Balokánytól és a külvárosi pályaudvartól a Tüzér utcáig, a Széchenyi téri csatlakozással a főpályaudvarig közlekedett.
- 1918-1921. Szerb megszállás.
- 1923. A pozsonyi egyetem áttelepülése.
- 1923-45. Hotel Kikelet, Balokány, Hullám fürdő építése.
- 1945-től:
új városrészek építése: Uránváros, Kertváros,
régir városrészek lebontása: Majláth, Lác, Rókus u.,
dunavíz-vezeték építése,
új telefonvezetékek,

6-os főút korszerűsítése,
400 ágyas klinika,
új TV torony a Misinán,
földgázvezeték,
a várfal kiszabadítása,
műemlékek helyreállítása, parkok gondozása.

Remélhetőleg, ha lassú ütemben is, a városszépítő munkákat folytatni tudjuk. 1996-ra tervezzük a Lapison a Honfoglalás 1100. évfordulójára az erdészek emlékművét hétféle kőből, valamint az erdészkerületekben emlékfák ültetését a hét honfoglaló törzs emlékére.

Ha szabad tanácsolni, mit nézzenek meg Pécsen:

- Székesegyház
- Csontvári múzeum (Janus Pannonius u. 11.)
- Zsolnai múzeum (Káptalan u. 2.)
- Belvárosi templom
- Régészeti múzeum (Széchenyi tér 12.)
- Vároštörténeti múzeum (Felsőmalom u. 9.)
- Séta a Kórház tértől a Széchenyi téren át a Búza térig.

A Keleti Mecsek

Összefüggő hatalmas erdőtömb, ez a Mecsek legmagasabb része. A községek az erdőtömb lábánál fekszenek. Mindössze három község: Kisújbánya, Püspök-szentlászló és Óbánya van a hegyek között, Szép völgyek egész sora indul a csúcsok közötti hajlatokból. A Keleti-Mecsek kapuja a Zobák-hágó. Három irányból találkoznak itt az utak: Pécs, Komló és Magyaregregy felől. A legnagyobb völgy a magyar-egregyi, amelyben az ősi országút haladt. A mellék-völgyekben Takanyó, Hidasi, Szingödör, Várvögy, Kárászi, Vékény, Váraljai völgyekben bővizű patakok erednek.

A Keleti - Mecsek az árpádházi királyok birtoka volt. Szent István bencés apátságot alapított Pécsváradon. Astrik pécsváradai apát is tagja volt annak a küldöttségnek, amelyet Szent István a Koronáért és a címerért a pápához küldött.

A hagyomány szerint a Hármashegy alakjáról mintázták a címerben a hármashalmot. A pécsváradai várban rejtegették a szerzetesek Vak Bélát, aki II. Béla néven lépett trónra.

Réka várában született árpádházi Szent Margit. A magyaregregyi völgyben volt a szultán sátra, az Egri csillagok szerint a Síngödörnél. Barnakőnél volt a titokzatos aranybánya. Itt piritet bányásztak, amely nyomokban aranyat is tartalmazott.

A Várvölgy oldalában van Máré-vára, amely római őrtorony alapjaira épült. A várat a törökök elfoglalták, de már nem építették fel újra. Az 1960-as évek végén a Műemlék Felügyelőség rendbe hozta és erdőgazdaságunk kezelésébe került. Pusztabányán üveghuta működött. Püspökszentlászlón a régi püspöki nyaraló jelenleg egyházi szociális otthon. A parkja csodálatos.

A Keleti-Mecsekben található vándorgyűlésünk emblémáján szereplő gyönyörű virág, a vadpünkösdi rózsa, vagy másnéven bánáti bazsarózsa. A növény igen fényigényes, ezért legnagyobb tömegben a vágásterületeken jelenik meg. Az állomány záródásával visszaszorul, sőt a fiatalosokból el is tűnik, hogy majd vágás után ismét teljes pompájában virulhasson. A virágzási idő nagyon rövid, mindössze 8-10 nap, április végén, május elején. A virág pedig egy nap alatt elnyílik. Levágva rövid időn belül elhervad. Termésében borsó nagyságú fekete magok vannak, amelyek ősszel érnek. A környéken régen rózsafüzért készítettek belőlük. A mag nehezen kel, gyakran átfekvő, a városi kertbe lehozva csak sínylődik, pici marad.

A vadpünkösdi rózsa csodaszép, titokzatos virág. Rövid a virágzási ideje, a lelőhelyét állandóan változtatja és tömegesen jelenik meg. Csak az találkozhat vele, aki keresi, és csak az fényképezheti, akihez az időjárás is kegyes. Előfordult, hogy húsz centis hó esett a virágokra. Igazi vadvirág, csak a Keleti Mecsekben érzi jól magát.

Ezek voltak Baranya legszebb részei. Kérjük Önöket, máskor is látogassanak el ide. Sok mindent lehet látni, de egy élet is kevés Baranya megismeréséhez.

A vándorgyűlés táskája

Sertésbőrből készült. A barka oldalon préselték, és a csapadéknak jól ellenálló festékréteget kapott. Ezen kíváló festék miatt egy kicsit hasonlít a műbőrhöz, annál azonban sokkal erősebb. A táska zsebeiben lapul az erdész két legfontosabb eszköze: a colstok és a kacor. Munka közben csatoljuk a derekunkra a táskát, így mindkét kezünkkel szabadon dolgozhatunk és hajolgatás közben sem kell a táska után kapkodni.

Az utolsó szó jogán a kacor szeretne szólni leendő gazdájához:

"A legfontosabb eszközöd, nélkülözhetetlen társad vagyok, az erdőnek pedig szinte mindenható ura. Sokféle alakom van: a díszes összecsukhatótól a szerényebb kivitelűig, kézvédővel vagy anélkül, nagyon sok változatban készítenek. A fák élete függ tőlem: amelyiket megjelölöm, az a halál fia. De haláluk után sem hagyom békében nyugodni őket. Jelölésem alapján darabolják fel a törzseket és viszik a választékokat a fapiacra. Nem könnyű, sőt nehéz, felelősségteljes a feladat, amelyet mindig a legjobb tudásom szerint szeretnék ellátni. Különösen élvezem a munkámat, mert pénzre dolgozunk.

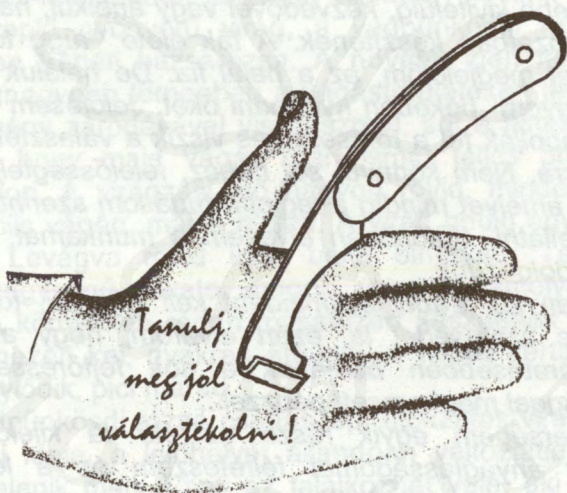
A faanyag árából sokmindent kell kifizetni, többek között a fizetésedet is, ezért elvárom, hogy a legteljesebben bánjanak a sok fejtöréssel és fáradtsággal megkeresett pénzzel...

Mesterségem egyik része az élő fa kijelölése. Ilyenkor anyagiasságomat félreteszem és a lehető legnagyobb gyengédséggel, szeretettel és nem utolsó sorban szakértelemmel végzem a feladatomat. Mindig öröm tölt el, ha jó munkám eredményét, a szép erdőket látom. Mesterségem másik része a választékolás vagy szép magyar szóval, a hosztolás. Sok időt és türelmet igénylő munka ez. Ha hibát csinálsz, kedves gazdám, az nekem jobban fáj, mint Neked!

Ilyenkor legszívesebben megfordulnék a kezemben: a nyelemmel ledörzsölném a rossz jelet a fáról, a tenyeredbe pedig beleírnám a véleményemet.....A hibás választékolással sok pénzt veszünk. Ilyet csak egy kacorbetyár követhet el. Súlyosabb esetben -ha pl. lemezipari rönk helyett harmadosztályú fűrészrönköt választékolasz- erősebb kifejezéseket is használhatnék.

Nagyon kérek kedves gazdám, ne hozz szégyent a fejemre vagyis acélos pengémre, mert te tudod a legjobban, hogy a nagy eszemet a te fejedben, a lelkiismeretemet pedig a te szívedben tartom....

Fogadd meg tanácsomat: szeresd és tiszteld az Erdőt és a Fát!

U.i.: Szeretettel meghívlak a Pusztabányán tartandó kacoros vetélkedőre. "

Felhasznált irodalom

- Baranya. Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatal kiadványa. 1958.
- Babics András*: A pécsi kőszénbányászat története. Budapesti Közoktatásügyi Hivatal. 1952.
- Horváth Adolf*: A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete. A Ciszterci Rend kiadása. Pécs. 1942.
- Helységnévtár. Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Budapest. 1892.
- A kétszázéves Pécsi Bőrgyár. Pécs. 1962.
- Kodolányi János*: Baranyai utazások. Budapest. 1941.
- Mecsek kalauz. Kiadja: Pécs Szabad Királyi Város Idegenforgalmi Irodája. 1939.
- Mecsek Egyesület Évkönyvei. Pécs. Magyar városok sorozat. Panoráma, 1983.
- Petrovich Ede*: Pécsi Székesegyház. Pécs. 1956.
- Révai Nagy Lexikona.
- Somogyi Géza*: Mecseki séták és kirándulások. Pécs. 1959.
- Szeghalmi Gyula*: Dunántúli Vármegyék. 1938.
- Túristák Lapja. 1895. 1-2. sz.
- Új Idők Lexikona.
- Várady Ferenc*: Baranya múltja és jelene. 1896.
- Egyéb források: Pécsről elhangzott előadások, újságcikkek.

Tartalom

Általános leírás	1
Földtani felépítés	2
Éghajlat.....	3
Történet	4
Közlekedés	9
Gazdaság	11
Bányászat.....	11
Ipar	12
Baranya népei.....	13
Jakabhegy	13
Ormánság	15
Pécs.....	16
A Keleti Mecsek	19
A vándorgyűlés táskája.....	21
Felhasznált irodalom.....	23

U.I.: Szeretettel meghívjuk a Pusztabányán tartandó
kacóros vetélkedőre. "

